

© 1993 Forfatterne og ALOA/Vagn Plenge

Forside: View

Sats: Forlaget Hjulet

Tryk: Special-Trykkeriet Viborg a-s 1993

ISBN 87-89213-01-7

Udgivet af

ALOA

Bakkegårdsallé 9 kld

1804 Frederiksberg C

Tlf. & fax: 31 31 09 00

I kommission hos

Forlaget Hjulet

Indhold

En ny – og anden slags litteratur:	
Moderne arabisk litteratur i Nordafrika. Af Peter Q Rannes	7
Kampen for selvfølelse:	
Litteratur på dansk fra Afrika syd for Sahara. Af Anne Marie Ejrnæs	10
Fra traditionel til moderne identitet:	
Den fransksprogede litteratur fra landene syd for Sahara. Af Torsten Granov	13
Kulturmøde eller sammenstød:	
Vreden i afrikansk litteratur. Af Kirsten Holst Petersen	15
Unge stemmer fra Afrika. Af Chenjerai Hove	19
<i>Afrikanske prismodtagere:</i>	
Nobelprisen 1986: En pris på Soyinkas hoved. Af Kirsten Holst Petersen	21
Nobelprisen 1988: Samtale med Mahfouz. Af Gregory Cole	24
Nobelprisen 1991:	
Nadine Gordimer – en beskeden verdensdame. Af Lillian Clemmensen	27
Noma-prisen 1989: Tale ved modtagelsen. Af Chenjerai Hove	30
Krisens første ofre: Bogmarkedet i Afrika. Af Wolfram Frommlet	32
Jackie Collins går som varmt brød. Af Berit Røhne	34
Afrikansk latter og boghunger: Doris Lessing om situationen for forfattere og læsere i Zimbabwe. Af Øivind Fjeldstad	36
Gider hvide vide, hvad sorte ved?	
Sydafrikansk skønlitteratur i Danmark. Af Lillian Clemmensen	38
Teater som kulturelt hjemmevern. Af Karin Helene Haugen	41
Afrika hungrer efter bøger:	
Dansk støtte til afrikanske forlag og universitetsbiblioteker. Af Kika Mølgaard	44
<i>Litteratur fra Afrika på dansk: En anoteret bibliografi. Ved Vagn Plenge</i>	46
Nordafrika	47
Antologier	49
Afrika syd for Sahara (undtagen Sydafrika)	50
Antologier og andre bøger af mere end én forfatter	58
Sydafrika	62
Antologier	68
Afrikanske fortællinger for børn og unge	69
Samlinger og genfortællinger	71
<i>Forfatterregister</i>	72

En ny – og anden slags litteratur

Moderne arabisk litteratur i Nordafrika

Af Peter Q Rannes

Litteraturen i de nordafrikanske lande, Marokko, Algeriet, Tunesien, Libyen og Egypten tilhører den arabiske litteratur. Og i modsætning til de moderne afrikanske litteraturer syd for Sahara har den moderne litteratur i Nordafrika således en omfangsrig, klassisk litterær fortid.

Nordafrika har været arabiseret og islamiseret siden slutningen af det 7. årh., og den nordafrikanske kultur har dermed del i arven fra den arabiske kulturs storhedstid. Og det er ikke så lidt den arv kan fremvise. Hundredvis af sprogligt komplicerede før-islamiske digte, tusindvis af Guldalderdigte (750-1055) og en omfattende teologisk, filosofisk og videnskabelig litteratur om snart sagt alle emner. Den arabiske kultur var i århundreder den europæiske overlegen på alle måder. Den opnåede via stor kulturudveksling i Italien og Spanien at være inspiration til den europæiske renaissance, inden den selv tumlede ind i en mørk middelalder.

Men som det har været tilfældet for andre store gamle skriftkulturer – f.eks. den kinesiske – har historiens skæve gang bevirket, at den klassiske, arabiske kulturelle arv ikke var meget værd for den moderne arabiske litteratur. Adskilt fra sin glørværdige fortid af et spænd på flere århundreder måtte den arabiske kultur gribe efter mere tidssvarende inspiration da behovet for en moderne litteratur meldte sig. Og den fandt den – som andre kulturer – i Vestens litteraturformer.

Den arabiske kultur er den kultur der geografisk og kulturhistorisk har været knyttet nærmest til Europa. Men det har ikke hjulpet dens litteratur til at opnå verdenslitteraturstatus. Tværtimod. Den europæiske romantiks brug af Orienten (som f.eks. Oehlenschlägers *Aladdin* og et værk som *Tusind og en Nat* har skabt forestillinger om arabisk litteratur, som ikke er lette at honorere.

Egyptisk Nobelpris og kvindelitteratur

Den første egentlige arabiske – og dermed afrikanske – roman så dagens lys i Nordafrikas østlige hjørne i 1914, i Egypten. Det var *Zainab* af *Muhammad Haykal*. En enlig svale var det imidlertid; en sammenhængende romantradition opstod først efter 2. verdenskrig. *Naguib Mahfouz* (eller Najib Mahfuz, født i 1911 eller '12), den senere Nobelprismodtager 1988, der romandebuterede i 1939 med en historisk roman fra det faraoniske Egypten, var med her. Og han var i høj grad med til at skabe den nye prosatradition, så det svenske akademi valgte i ham en værdig repræsentant for den arabiske litteratur.

Såvel Mahfouz' gennembrudsroman fra 1946, på dansk *Liv og skæbne i Cairo*, som efterfølgeren fra 1947, *Midaggyden* (1989), viser ham fra den før-revolutionære side: Dagligdagens og sidegadernes almindelige Cairo-egyptere er skildret med en stor fortællekunstns dobbelthed af indlevelsesevne og objektivitet, sanseligt beskrevet med minutøs sans for detaljerne. Som hos andre forfattere fra tiden før 1952-revolutionen er det politiske og sociale budskab – de store uretfærdigheders påvirkning af samfundets små – kun indirekte berørt i Mahfouz' tidlige romaner.

Senere Mahfouz-romaner behandler politiske og sociale emner mere direkte: Således både den store trilogi fra 1956-57 (delvist oversat til bl.a. norsk, svensk og engelsk, jvf. bibliografien), *Tyven og hundene* fra 1961 (1990) og *Pension Miramar* fra 1967 (1989). Mens trilogien skildrer en slægts og dermed Egyptens historie gennem 3 årtier (1919-1944), tager de to andre sig af perioden efter revolutionen – og ikke altid lige positivt.

De fleste af Mahfouz' mere end 50 romaner og novellesamlinger udspilles i et bymiljø, Cairo eller Alexandria, men der er masser af bondeland i de egyptiske romaner. En klassiker er *al-Ard* fra 1954 af *Abd al-Rahman al-Sharqawi* (f. 1920), som er tilgængelig for danske læsere på svensk: *Jorden* (1977), og

på engelsk. Gennem romanens 12-årige fortæller får man – ligesom i andre bonderomaner – et farverigt indblik i det der stadig er de fleste egypteres hverdag.

Chokket over nederlaget i 1967-krigen mod Israel satte umiddelbart den egyptiske litteratur i stå og ændrede siden dens retning. Bl.a. begyndte flere kvinder at skrive og skrive decideret kvindelitteratur. De egyptiske forfatterinder er godt repræsenteret på dansk. Lægen, psykologen og kvindesagskvinden *Nawal el-Saadawi* således med bl.a. to romaner fra ca. 1975 og 1988: *Firdaus. En stemme i helvede* (1986) og *Imamens fald* (1992). Begge bøger behandler i kras realisme, med et strejf af allegori og symbolisme, de problemer som kvinderne har i det muslimske samfund. Det samme der gælder *Alifa Rifa'at* i sine noveller; de er stort set ukendte i Cairo, men udvalget *En minaret i det fjerne* er oversat til mindst tre europæiske sprog, inkl. dansk (1988).

Generelt er den nøgterne, realistiske journalistiske stil, som i mange år prægede den egyptiske litteratur, nu ved at blive fortrængt af en mere fabulerende, mere poetisk stil. Det fantastiske, symbolske og allegoriske trænger frem, men altid i tæt forbindelse med fiktionens tydeligt realistiske lag. Eksempler på sådan fiktion – såsom *Paradise and the Accursed* (i engelsk oversættelse. Cairo, 1987) af *Abd el-Fattah Rizk* – mangler vi endnu på dansk.

Nordafrikas fransksprogede litteratur

Fra helt andre kilder har anden fabulerende, poetisk, og symbolsk-allegorisk litteratur fra Nordafrika allerede nået danske læsere: den fransksprogede litteratur fra Maghreb-landene og især fra Algeriet og Marokko. Ved at skrive på fransk opnåede Maghreb-forfatterne både at kunne bekæmpe den franske imperialisme på dens eget sprog, trække på de literære episke traditioner, som Vesten havde og deres egen litteratur manglede, og nå et publikum i Europa.

To tidligt oversatte algerske romaner, *Nedjma* (1973) af *Kateb Yacine* og *Muezzinen* (1977) af *Mourad Bourboune*, foregår på det realistiske plan henholdsvis før og efter Algerkrigen, men er ikke simple fortællinger om perioden og dens sociale og politiske problemer. De to forfattere er skolede i Paris,

inspirerede af den samtidige, svære franske litteratur, og romanernes fiktion er kraftigt symbolmættet og ikke så læsevenlig som f.eks. den egyptiske fiktion.

Knap så symbolsk og mytisk ladet er *Stammens ære* (1990) af *Rachid Mimouni* (f. 1945), hvis mere ligefremme handling er henlagt til en lille landsby i Algeriets indre. Da den lille by en dag løbes over ende af den moderne udvikling, får den gamle fortæller lejlighed til at fortælle stammens (og Algeriets) historie. Og herfra går det løs.

Af den prisbelønnede marokkanske forfatter *Tahar Ben Jelloun* er der oversat fire romaner til dansk: *Sandbarnet* fra 1985 (1988), om pigen der pga. af faderens store ønske om en søn bliver døbt og opdraget som en dreng – en rablende, fabulerende, poetisk roman med et forvirrende væld af fortællere. Såvel i denne som i dens efterfølger fra 1987, *Den hellige nat* (1988), hvori hovedpersonen også er en kvinde, er realplanets handling vævet ind i et mytisk-poetisk fortælleunivers, der fordrer en vis tålmodighed hos læseren. Mindre tålmodige læsere kan starte med Ben Jelloun's senere romaner. I *Stille dag i Tanger* (1990), om en kvindelig emigrants splittelse mellem to kulturer, og især i *Med sænket blik* (1991), om en sengeliggende gammel mand og hans triste erindringer, er poesien dæmpet til en ikke mindre kraftfuld, vemodig tone.

Som det meste litteratur i Nordafrika berører disse romaner på en eller anden måde forholdet mellem det traditionelle og det moderne i de nordafrikanske samfund. Og skulle man efter endt læsning af nogle af disse bøger modvilligt mærke en lille romantiker vågne et sted i sig, gør man klogt i straks at læse *Messaouda* (1989), en medrivende roman af den marokkanske forfatter *Abdelhak Serhane* (f. 1950). Titelpersonen, Messaouda, er landsbyluderen, som i drøm og virkelighed må stå model til hele landsbyens mere eller mindre frustrerede seksuelle energier. Hvilket ikke er småting, skulle jeg hilse at sige. Derefter er der ikke megen romantik tilbage i forestillingen om det traditionelle islamiske samfund.

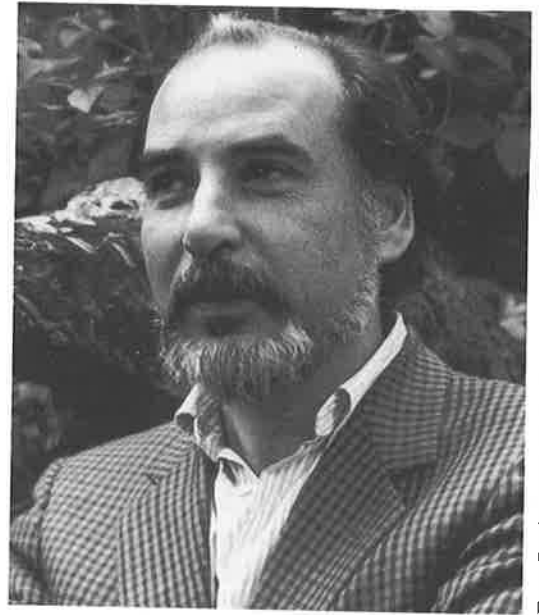

Nawal el-Saadawi

Horisontal bredde

Sådan kan vi møde den nordafrikanske litteratur... For de fleste læsere er den et vigtigt indblik i en anden kultur, som på én gang er både nær og fjern, og i dens mennesker, riter, vaner, stemninger og historie(r). Men den er også en ny – og en anden slags litteratur. Nok er dens oprindelige form et lån i Vesten, som roman og novelle, men på nærmere hold kan man se, at den litterært har bidraget med noget nyt.

Der hvor den europæiske prosafiktion har sit målrettede forløb og sin fremadrettethed, har den arabisk-nordafrikanske litteratur en

Tahar Ben Jelloun

horisontal bredde. Detaljerigdom (som hos Naguib Mahfouz), mange synsvinkelskift, en svag kronologi og tidsopfattelse og en slags ikke-individualistisk persontegning... Dette er nogle af de mange karakteristika der viser, at den nordafrikanske kultur, bred og horisontal som den er, har produceret sin egen, moderne litteraturform.

Og gennem denne litterære form, som er resultat af et andet sprogunivers' logik, kan vi læsere også få indblik i en anden kulturs bevidsthed. Med en større forståelse, der går hinsides politik, økonomi, sociale forhold etc., som resultat.